

21. Pro provedennia doslidno-eksperymentalnoi roboty za temoiu «Profesiina pidhotovka kvalifikovanykh robitnykiv z vykorystanniam elementiv dualnoi systemy navchannia» na bazi zakladiv profesiino-tekhnichnoi osvity: Nakaz Ministerstva osvity i nauky Ukrainy vid 16.03.2015 r. № 298. URL : <http://old.mon.gov.ua/files/normative/2015-04-17/3825/nmo-298-1.pdf>.

22. Romaniuk L. V. Tsinnisni oriientsii studentiv: sutnist, struktura i psykholohichni mekhanizmy rozvytku. Kamianets-Podilskyi: Avetka-NOVA, 2004. 188 s.

23. Savchenko I. Vprovadzhennia elementiv dualnoi osvity v umovakh yedynoho informatsiinoho osvitnoho prostoru Ukrainy. URL: <http://ikpt.uipa.edu.ua/wp-content/uploads/2018/03/Vprovadzhennia-dualnoi-osvity.pdf>.

24. Cerednostrokovyi plan priorytetnykh dii urialu do 2020 roku: rozporiadzhenniam Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 3 kvitnia 2017 r. № 275-r. URL: <http://nmcdon.org.ua/index.php/k2/news/item/2710-modernizatsiia-profesiinotekhnichnoi-osvity-odyn-iz-priorytetiv-nashoi-roboty-tsoho-roku-liliiia-hrynevych>.

25. Fedotova H. A. Sotsyalnoe partnerstvo v profobrazovanuu FRH. Profesyionalnoe obrazovanye. 2000. № 6. S. 9–11.

26. Terminology of european education and training policy Second edition a selection of 130 key terms. European centre for the development of Vocational Training. Luxembourg: Publications office of the european union, 2014. 331 p.

УДК 351:332.142.6(043.5)

DOI <https://doi.org/10.32836/2310-9653-2019-1-24-30>

А. С. Близнюк, кандидат наук
з державного управління,
докторант Міжрегіональної академії
управління персоналом

ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ЕКОНОМІЧНИХ МЕХАНІЗМІВ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ РЕКРЕАЦІЙНОЇ СФЕРИ В УКРАЇНІ

Проаналізовано джерела фінансового забезпечення підприємств вітчизняної рекреаційної сфери в умовах структурної модернізації економіки. Розглянуто державні важелі фінансового забезпечення розвитку рекреаційної галузі, а саме фінансово-кредитні та податкові. Передбачено потребу в розробленні ефективної стратегії регулювання цін та тарифів на рекреаційні послуги, яка б могла забезпечити не лише конкурентоспроможність українського рекреаційного продукту на міжнародних ринках, а й потреби в оздоровленні та відпочинку більшої частини населення держави. Запропоновано шляхи вдосконалення економічних механізмів державного регулювання рекреаційної сфери в Україні.

Ключові слова: рекреація, рекреаційна діяльність, фінансове забезпечення, ринок рекреаційних послуг, фінансово-кредитний механізм, державне регулювання, механізми державного регулювання, фінансово-кредитні важелі, податкові важелі.

© А. С. Близнюк, 2019

A. S. Bliznyuk. Ways of improving economic mechanisms of state registration of the recreational science in Ukraine

The sources of financial support of enterprises of the domestic recreational sphere in the conditions of structural modernization of the economy are analyzed. The state levers of financial support for the development of the recreational sector, namely financial-credit and tax, are considered.

Analyzing the efficiency of using the state budget funds to perform state functions in the recreational sphere, it became clear that there is no complete information on financing and implementation of approved state target programs and activities on recreation sector development, and therefore the management and use of state budget funds is unsystematized, ineffective and occurs in violation of applicable law. There is a need to develop an effective strategy for regulating prices and tariffs for recreational services that could ensure not only the competitiveness of the Ukrainian recreational product in international markets, but also the needs for the improvement and restoration of the majority of the population of the state.

Within the framework of a single recreational complex, it is proposed to build an effective scheme for redistributing financial flows from profitable sectors to less cost-effective for the purpose of sustainable economic development of the whole complex. The value of the development of such a scheme is determined by the fact that the recreational complex provides the needs of relevant services not only for visiting tourists, but also the local population. It contributes to a significant improvement in the quality of life in the region.

Enterprises and organizations of the recreational complex, providing services, accumulate service functions at the level of structural units that form a management hierarchy. Therefore, the system of managing operational processes of the recreational complex as a whole and its individual objects is considered in the possibility of coordination and integration of service processes of related enterprises, the need to create reserves for expanding the production capacity of the recreational complex, improving productivity and improving its quality. This is ensured by the interconnection of the production, investment and innovation potential of the enterprises included in the complex, in the implementation of which the achievement of the main goal occurs with the best performance indicators of service production.

The tasks set can be successfully implemented by applying the following methods: reengineering; method of regulation of incomes of enterprises of the recreational complex. This regulatory tool involves the use of the real-time mode as the primary time criterion. In practice, for adjusting incomes, you must set flexible prices for the same product, the values of which will depend on the sale period of the product and the period when this product becomes unusable. The ways of improvement of economic mechanisms of state regulation of recreational sphere in Ukraine are offered.

Key words: recreation, recreation, financial support, recreation services market, financial and credit mechanism, state regulation, state regulation mechanisms, financial leverage, tax levers.

Постановка проблеми. Рекреаційна сфера України має значний потенціал, який сьогодні не використовується в повному обсязі із цілого ряду причин, основними з яких є: необлаштованість рекреаційних територій і об'єктів; нерозвиненість рекреаційної інфраструктури; відсутність належної конкуренції між суб'єктами господарювання в рекреаційній сфері, що знижує якість їх послуг. До того ж, головною проблемою інноваційного розвитку рекреаційної сфери будь-якого регіону України є дефіцит фінансових ресурсів, зумовлений низькою інвестиційною привабливістю рекреаційних об'єктів, нерозвиненістю форм малого підприємництва, відсутністю глибоких ринкових перетворень, а звідси і можливостей застосування різних форм та методів фінансування, які надає ринкова економіка. Відтак рекреаційна сфера потребує наявності сприятливих економічних умов розвитку та залучення значних обсягів фінансових ресурсів, а отже, питання розгляду фінансової складової частини функціонування рекреаційної галузі є актуальним у практичному і теоретичному плані.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню проблем рекреаційної сфери присвячені праці В.І. Бирковича, Н.Г. Білої, М.М. Білинської, В.Н. Василенка, Н.Р. Нижник, Д.В. Карамішева, М.Х. Корецького, С.І. Куца, В.П. Мегедь, Я.Ф. Радиша, О.І. Черниша, О.С. Шаптали, А. Donabedian, L. Forrest, С. Kaspar, J. Krippendorf та ін. Різні аспекти державного регулювання рекреаційної сфери висвітлювались у роботах В.Д. Бакуменка, В.О. Гусева,

А.О. Дегтяра, В.І. Журавель, В.В. Киричук, В.Ф. Кифяка, Н.І. Коніщевої, В.С. Кравцова, Р.Р. Ларіної, В.К. Мамутова, В.Л. Пілюшенка, А.С. Поважного, P. Roth, A. Schrand, E. Seitz, W. Meuer та ін. Проте значна частина досліджень із механізму державного регулювання рекреаційної сфери не враховує специфіки застосування економічних механізмів. Крім того, дана проблема не розглядалася комплексно і не містила фінансових складових частин.

Метою статті є комплексне дослідження питань функціонування фінансового механізму в рекреаційній галузі, побудова новітнього підходу щодо вдосконалення наявних економічних важелів та пошуку нових у сучасних реаліях.

Виклад основного матеріалу. Ефективне функціонування рекреаційної сфери значною мірою залежить від потенціалу фінансового забезпечення її економічного розвитку, який визначається критерієм достатності власних фінансових ресурсів, а також можливістю залучити інвестиції до їх складу і скористатися запозиченнями на умовах, що дозволяють прискорити генерування необхідних фондів для модернізації матеріально-технічної бази та формування конкурентоспроможної пропозиції рекреаційних послуг.

Сьогодні власні джерела фінансового забезпечення підприємств рекреаційної сфери характеризуються обмеженістю обсягів залучення, а отже, можливостями істотного розширення операційної та інвестиційної діяльності в періоди сприятливої кон'юнктури ринку рекреаційних послуг.

Важливим завданням активізації сфери рекреаційних послуг є вдосконалення організаційно-економічного механізму – сукупності форм і методів, за допомогою яких здійснюється організація суспільного виробництва у сфері відпочинку, узгоджується економічна доцільність рекреаційної діяльності її як єдиного цілого, визначаються джерела фінансування регуляторних заходів.

Важливе значення під час здійснення впливу держави на процеси розвитку рекреаційної сфери повинні відігравати фінансові (податкові, бюджетні) важелі та інвестиційні заходи.

Виділяють такі державні важелі фінансового забезпечення розвитку рекреаційної галузі: фінансово-кредитні (передбачають формування сприятливого фінансово-кредитного середовища для розвитку підприємницької діяльності в рекреаційній галузі (мікрокредитування, пільгове кредитування, державне субсидіювання, лізинг, тренінги з фінансово-кредитних питань для працівників галузі рекреації)); податкові (спрямовані на оптимізацію кількості податків для підприємств рекреаційної галузі, надання податкових пільг під конкретні проекти, головною метою яких є вирішення регіональних і соціальних проблем, інвестування в рекреаційну сферу (податкове регулювання, оптимізація кількості і величини податків у рекреаційній діяльності; створення сприятливих умов для залучення інвестицій; бюджетне фінансування програм розвитку рекреації; надання податкових пільг) [2].

При цьому варто зауважити, що фінансування рекреаційної сфери може здійснюватися з різних джерел: бюджетів різних рівнів, позабюджетних цільових фондів, власних коштів підприємств тощо. Джерелом поповнення основного капіталу можуть бути довгострокові кредити, отримання яких у сучасних умовах є надто проблематичним. Основними напрямками політики фінансування рекреації є як прямі, так і непрямі джерела фінансування. Серед прямих джерел слід виокремити власні ресурси підприємств, місцевий бюджет і позабюджетні джерела фінансування рекреаційної сфери. До непрямих джерел доцільно відносити залучений капітал, переважно позиковий, засоби приватного та іноземного капіталу, а також засоби громадських організацій тощо [1]. За умов виходу з фінансово-економічної кризи та обмеження можливостей у наданні прямої фінансової підтримки має збільшуватися роль непрямих форм фінансової підтримки (зменшення ставок окремих видів податків і зборів, встановлення пільг).

Аналізуючи ефективність використання коштів державного бюджету на виконання державних функцій у рекреаційній сфері, з'ясовано, що повна інформація щодо фінансування і виконання затверджених державних цільових програм і заходів із питань розвитку рекреаційної галузі відсутня, а тому управління та використання коштів державного бюджету є несистематизованими, неефективними і відбуваються з порушеннями чинного законодавства.

Для рекреаційної сфери характерним є поєднання механізмів цінового регулювання з механізмами державного регулювання цін. Підкреслимо, що на даному етапі розвитку економіки ціноутворення відбувається під дією негативних умов: зниження платіжоспроможного попиту, нестійкості пропозиції, в результаті чого ціни стають непрогнозованими; недосконалої конкуренції, внаслідок чого ціна може суттєво відрізнятись від вартості; можливості штучного завищування цін; створення локальних систем цін [4]. Тому ціна в таких умовах не може бути складовою частиною системи саморегулювання.

Отже, в рекреаційній сфері України потрібно розробити ефективну стратегію регулювання цін та тарифів на свої послуги, яка б могла забезпечити не лише конкурентоспроможність українського рекреаційного продукту на міжнародних ринках, а й потреби в оздоровленні та відпочинку більшої частини населення держави.

Ми переконані в тому, що фінансове забезпечення економічного зростання рекреаційної сфери має базуватися на підтримці державними органами влади заходів, спрямованих на: розвиток державного та приватного секторів економіки, що фінансуються бюджетами різних рівнів; забезпечення розвитку структур і організацій фінансового та майнового типів, які повинні стати вагомим чинником фінансово-ресурсного забезпечення розвитку як держави в цілому, так і її регіонів зокрема; інвестиційні проекти, пов'язані з вкладеннями в розвиток державної економічної бази, що дасть змогу вдосконалити рекреаційну інфраструктуру, стимулювати покращення маркетингової ситуації рекреаційних підприємств, підвищити рівень зайнятості та зростання доходів населення за рахунок поповнення доходної частини державного й місцевих бюджетів; розширення обсягів діяльності підприємств рекреаційної сфери шляхом їхньої модернізації та зниження цін на послуги; детінізацію ринку, що буде сприяти появі нових суб'єктів господарювання, приваблених менш жорсткими умовами економічної діяльності.

Забезпечення досліджуваної сфери фінансовими ресурсами повинно базуватися на таких концептуальних засадах: планування фінансових надходжень повинно базуватися на основі раціонального підходу як головного елементу системи розподілу фінансових ресурсів, який дозволить підтримати пріоритетні заходи і програми, що будуть стимулювати розвиток рекреаційної інфраструктури та створять конкурентно-сприятливі умови просування рекреаційних послуг; складати комплекс організаційних, управлінських, правових та економічних заходів, спрямованих на модернізацію рекреаційних підприємств із метою підвищення господарювання та пристосування до ринкового середовища; під час здійснення фінансової політики передбачати такі джерела фінансування: власні кошти, позики комерційних банків, позики міжнародних фінансових організацій [5].

Таким чином, ефективне функціонування та використання рекреаційної сфери залежить від розроблення дієвого механізму фінансового забезпечення, а також формування методичного забезпечення розвитку рекреаційної сфери. Водночас проблема забезпечення сприятливих умов для інвестування та розвитку підприємницького сектора в даній галузі держави може бути вирішена за допомогою створення особливої економічної зони рекреаційного типу.

Необхідною умовою економічного зростання рекреаційної сфери є наявність сучасної високотехнологічної матеріально-технічної бази, потенціал формування якої, на нашу думку, закладено у фінансовому лізингу [3].

Унаслідок активізації лізингового кредитування в рекреаційній сфері варто очікувати: збільшення виробничих потужностей і забезпечення розширеного відтворення основних фондів; розвиток конкурентоспроможної пропозиції на ринку рекреаційних послуг, збільшення доходів виробників і продавців послуг, зростання прибутків та податкових надходжень у бюджеті різних рівнів; підприємства рекреаційної сфери можуть надавати в лізинг основні засоби, які неефективно використовуються чи не використовуються взагалі, отримуючи додаткові грошові надходження від такої фінансово-господарської діяльності; у зв'язку із чинниками неефективного використання цілісних майнових комплексів державної, комунальної, відомчої, профспілкової приналежності лізинг стає потенційною формою перерозподілу доходів та фінансових ресурсів, формуючи тіньовий сектор економіки, є інструментом фінансових махінацій, неправомірного відчуження майна підприємств рекреаційної сфери.

Аналіз фінансово забезпечення рекреаційної сфери України показує необхідність розроблення та запровадження таких сучасних механізмів фінансового сприяння, як: пільгове кредитування (дозволяє компенсувати розрив між фіксованою і комерційною ставками. Контроль за реалізацією проекту, під який видається позика, здійснюється протягом усього його терміну реалізації); цільові державні субсидії та дотації (допомагають вирішити проблему готівки, особливо на першій стадії реалізації рекреаційних послуг. Система субсидій широко використовується в Греції, Австрії, Франції, Італії й Великобританії, де вони направляються в інвестиції розвитку інфраструктури (використання природних ресурсів у сфері туризму, спортивні споруди і т.д.); гарантії кредитним установам, комерційним банкам повернення кредитів, наданих підприємствам рекреаційної сфери; боніфікація відсотків і гарантування у відношенні позик і субсидій (уряд або спеціальний орган гарантують позики, надані комерційними банками на розвиток рекреаційних підприємств. При цьому контроль передбачає оцінку можливостей проекту виконати умови, зафіксовані під час надання позик, а також оцінку ризику використання гарантій у випадку краху позичальника); податкові пільги (як правило, надаються не з початку реалізації проекту, а після того, як він починає приносити дохід. У різних країнах застосовуються різні податкові пільги. Наприклад, в Італії існують шляхи фінансового і податкового заохочення іноземних інвесторів, у тому числі й у формі скорочення ставок податку на додану вартість) [1].

При цьому головним інвестором у розвитку рекреаційного ринку повинна і далі виступати держава, яка може надати допомогу у вигляді бюджетного фінансування і різного спектру пільг, у тому числі безплатного виділення землі, втілення пільгового оподаткування. Потрібно відмітити, що кошти державного бюджету, виходячи з аналізу господарської практики, доцільно залучати до фінансування тільки перспективних проектів, що стосуються рекреаційного освоєння конкретних регіонів України і реконструкції вже діючих рекреаційних об'єктів: проведення пошукових і гідрогеологічних робіт із визначення та вивчення унікальних лікувальних мінеральних ресурсів, у першу чергу – тих, які призначені для оздоровлення населення; створення сітки об'єктів інфраструктури загального призначення в діючих рекреаційних об'єктах (будівництво доріг) інженерної і соціальної інфраструктури; проведення заходів із роздержавлення і приватизації в рекреаційній галузі; здійснення науково-методичного забезпечення; проведення заходів із реконструкції і розвитку природних ландшафтних рекреаційних парків і заповідних зон та центрів.

У рамках єдиного рекреаційного комплексу варто, використовуючи принципи планового бюджетування, побудувати ефективну схему перерозподілу фінансових потоків від надрентабельних секторів (сфера розваг і т.п) до менш рентабельних (наприклад, засоби розміщення) з метою сталого економічного розвитку всього комплексу. Значення розроблення подібної схеми визначається і тим, що рекреаційний комплекс забезпечує потреби

у відповідних послугах не тільки приїжджаючих туристів, а й місцевого населення, сприяючи тим самим значному поліпшенню якості життя в регіоні. Підприємства та організації рекреаційного комплексу, надаючи послуги, акумулюють функції обслуговування на рівні структурних підрозділів, що утворюють ієрархію управління. Тому система управління операційними процесами рекреаційного комплексу в цілому і його окремих об'єктів повинна розглядати можливості узгодження та інтегрування обслуговуючих процесів суміжних підприємств, необхідність і резерви розширення виробничої потужності рекреаційного комплексу, підвищення продуктивності праці і поліпшення його якості. Це забезпечується взаємозв'язком виробничого, інвестиційного та інноваційного потенціалів підприємств, що входять у комплекс, під час реалізації яких досягнення основної мети відбувається з найкращими показниками ефективності виробництва послуг. Поставлені завдання можуть бути успішно реалізовані шляхом застосування таких методів: реінжиніринг (метод підвищення ефективності економічного розвитку підприємств рекреаційного комплексу. В основі підвищення результативності організації виробництва рекреаційних послуг лежать оптимальні управлінські рішення, що дозволяють найбільш точно визначити правильні шляхи до досягнення поставлених цілей, а також склад необхідних ресурсів); метод регулювання доходів підприємств рекреаційного комплексу (на поліпшення фінансових результатів діяльності рекреаційних підприємств спрямовано застосування методу регулювання доходів. Загальновідомо, що рекреаційні послуги не підлягають збереженню або накопиченню, тому метод регулювання доходом спрямований на оптимізацію продажів продукту, що не зберігається. Цей регулюючий інструмент припускає використання як основного тимчасового критерію режим реального часу. У практиці для регулювання доходів слід встановлювати гнучкі ціни для одного і того самого продукту, значення яких залежатиме від терміну продажу даного продукту і терміну, коли цей продукт стає непридатним до використання).

Висновки з дослідження і перспективи подальших розвідок у цьому напрямі. Отже, враховуючи важливість та специфічність функціонування і розвитку рекреаційної галузі, вирішення фінансових питань має базуватися на системному підході та враховувати такі аспекти: раціональне і ефективне використання рекреаційних ресурсів на умовах сталого розвитку з метою формування національного рекреаційного продукту; впровадження системного підходу до регулювання соціально-економічних і фінансових взаємовідносин у рекреаційній діяльності, оскільки сфера рекреації охоплює різні галузі господарства, тому має бути прийнята концепція розвитку рекреаційної сфери із чітким нормативно-правовим та соціально-економічним механізмом; функціонування рекреаційної галузі неможливе без наявності сучасної інфраструктури, тому основний напрям фінансування передбачає залучення коштів якраз у розвиток рекреаційної інфраструктури; сприяння розвитку внутрішньої та соціальної рекреації. Певна частка надходжень від рекреаційної галузі має направлятися на підтримку внутрішнього рекреаційного комплексу, перш за все соціального, а також на відновлення рекреаційних ресурсів, відродження духовності нації.

Система управління операційними процесами рекреаційного комплексу в цілому в подальшому має бути розглянута в можливості узгодження та інтегрування обслуговуючих процесів суміжних підприємств, необхідності створення резервів розширення виробничої потужності рекреаційного комплексу, підвищення продуктивності праці і поліпшення його якості.

Список використаних джерел:

1. Гулич О. Методика формування стратегій сталого соціально-економічного розвитку курортно-рекреаційних територій і туристичних центрів ; НАН України, Інститут регіональних досліджень. Львів, 2014. 52 с.

2. Гуменюк В. Податкове регулювання курортної галузі. *Фінансова політика у системі соціально-економічного розвитку України*. Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2013. С. 74–76.
3. Дачій О.І. Зростання якості життя як критерій дій української влади в умовах розвитку інформаційного суспільства. *Публічне урядування*. 2016. № 4(5). С. 93–100.
4. Калитюк В. Рекреаційно-туристичний комплекс в умовах ринку. Львів, 2009. 162 с.
5. Ляшенко В. До питання про необхідність багатовекторного міжрегіонального та транскордонного економічного співробітництва. *Регіональна економіка*. 2016. № 1. С. 99–107.

References:

1. Gulich O. (2014) *Metodyka formuvannia stratehij staloho sotsial'no-ekonomichnoho rozvytku kurortno-rekreatsijnykh terytorij i turystychnykh tsestriv* [Method of formation of strategies of sustainable socio-economic development of resort and recreational territories and tourist centers], *NAN Ukrainy, Instytut rehional'nykh doslidzhen'* [NAS of Ukraine. Institute for Regional Studies] Lviv, Ukraine.
2. Gumenyuk V. (2013), *Finansova polityka u systemi sotsial'no-ekonomichnoho rozvytku Ukrainy* [Tax regulation of the resort industry], Kiev, pp. 74-76 [Ukraine].
3. Datsii, O.I. (2016), *Zrostannya yakosti zhyttya yak kryteriy diy ukrayins'koyi vlady v umovakh rozvytku informatsiynoho suspil'stva* [Growth of quality of life as a criterion for action of the Ukrainian authorities in the context of the development of an information society] *Publichne uryaduvannya* [Public administration] Vol. 4 (5) - pp. 93-100. [Ukraine].
4. Kalitjuk V. (2009) *Rekreatsijno-turystychnyj kompleks v umovakh rynku* [Recreational-tourist complex in market conditions], L'viv, [Ukraine].
5. Lyashenko V. (2016) *Do pytannya pro neobkhdnist' bahatovektornoho mizhrehional'noho ta transkordonnoho ekonomichnoho spivrobotnytstva* [On the issue of the need for multi-vector interregional and cross-border economic cooperation] *Rehional'na ekonomika*, [Regional Economics] vol. 1, pp. 99-107. [Ukraine].